

Нигулфар ИСАКУЛОВА
педагогика ва психология кафедраси доценти в.б.,
педагогика фанлари доктори
Ўзбекистон давлат сайёат ва маданият институти
isakulova@yandex.ru

ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎРГАТИШДА ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Мақолада чет тили замонвий педагогик технологиялардан фойдаланиб ўқитишнинг илгор усулларини жорий этиш масаласи тахлил этилган. Муаллиф чет тилларни ўргатишда қўллаш мумкин бўлган муайян таълим технологияларини тахдим этади. Уларни қўллаш йўлларини тушунтиради.

В статье проанализированы методы использования педагогических технологий. Даются примеры использования образовательных технологий в изучении иностранных языков.

The article analyzed the methods using pedagogical technology. And examples of the use of educational technology in the teaching of foreign languages.

Калит сўзлар: чет тили, технология, инсерт жадвали, БББ.
Ключевые слова: преподавание иностранного языка, технология, таблица инсерт, ЗУН.
Key words: foreign language, technology, table insert, ITW.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Чет тилларни ўрганиш тизimini янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарориди таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни узлуксиз ўрганишни ташкил қилиш, шунингдек, ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда замонвий ўқув-услубий материаллар билан таъминлашни янада такомиллаштириш зарурлиги ҳақида сўз боради (5). Қарорда таъкидланганидек, бутунги кун замонвий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиб, ўқитишнинг илгор усулларини жорий этиш орқали ёшларга чет тилларни ўргатиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассислар

тайёрлаш тизimini тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизиди, уларнинг жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг қўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратишни тақозо этади.

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурининг 3.3.2-бандида узлуксиз таълимни ислох қилиш учун белгиланган вазифаларни амалга оширишда ҳам чет тилини ўрганиш талаб қилинади. Демак, таълимнинг барча турларида чет тилини ўрганиш мақсадга мувофиқ. Чет тилини ўқитишда эса жаҳон тажрибасида синондан ўтган таълим технологияларини қўллаш самарали натижалар бериши аён.

Қуйида биз чет тилларни ўрганишда қўллаш мумкин бўлган айрим таълим технологияларидан намуналар келтираимиз:

Инсерт жадвали. Ҳар бир талабага жадвал шаклидаги матн тавсия этилади. Талаба матнни ўқиш жараёнида жадвалнинг чап томонига махсус белгиларна қўйиб боради (10, 142-б.).

Мустақил ўқиш вақтида олган билимларни, эшитган маълумотларни системага солишни таъминлайди. Олинган маълумотни тасдиқлаш, аниқлаш, кузатиш, аввал ўзлаштирган маълумотларга боғлаш кўникмасини шакллантиришга ёрдам беради. Ўқиш жараёнида олинган маълумотлар талаба томонидан алоҳида тизимлаштирилади, жадвал устунларига киритилади.

“V” – мен билган маълумотларга мос.

“_” – мен билган маълумотларга зид.

“+” – мен учун янги маълумот.

“?” – мен учун тушунарсиз ёки маълумотни аниқлаш, тўлдириш талаб этилади.

Чет тилларни ўрганиш борасидаги ислохотлар			
V	-	+	?
1. Чет тилини ўрганиш. 2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги ПҚ-1875-сон Қарори. 3. ...	1. Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илгор услубларини жорий этиш.	1. Чет тилларни ўрганишни ташкил қилишнинг амал-дағи тизими. 2.	1. Илгор ахборот ва медиа-технологиялардан фойдаланиш борасидаги талаблар. 2. Халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар.

Синквейн. Синквейн сўзи француз тилидан олинган бўлиб, “беш қатор” шער деган маънони англатади. Синквейн усули ёрдамида муайян тушунчалар асосида мавжуд маълумотлар тахлил ва синтез қилиниб, ёзилади. Синквейннинг биринчи қаторида – битта сўз (от), иккинчи қаторида – асосий тушунча иккита сифат билан бериледи. Учинчи қаторида учта сўз ҳаракатни ифодалаш тақозо этилади(фасллар). Тўртинчи қатор тўртта сўздан иборат бўлиб, ушбу тушунча муносабатларни англатади. Бешинчи қатор бир сўздан иборат бўлиб, тушунча ҳақида юқоридаги барча маълумотларни қамраб олади (10, 143-б.).

Синквейн тузиш қоидалари:

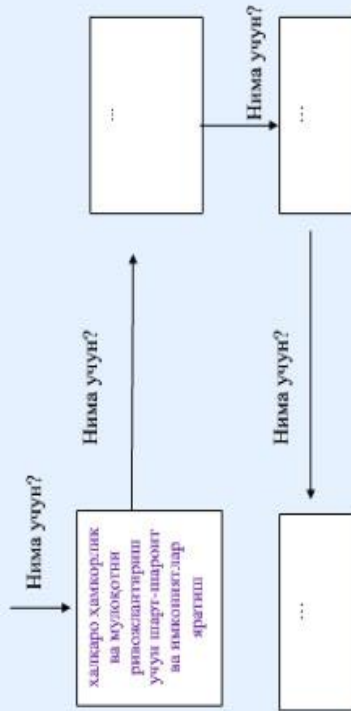
- 1-қатор: мавзу бир сўз билан ифодаланади (от сўз туркуми).
- 2-қатор: мавзу иккита сифат билан ифодаланади.
- 3-қатор: мавзу доирасидаги хатти-ҳаракат учта сўз билан ифодаланади (3та феъл ёки равишдош).
- 4-қатор: мавзуга нисбатан муносабатни англатувчи ва тўртта сўздан ташкил тошган фикр ёзилади.
- 5-қатор: мавзу моҳиятини тақрорлайдиган, маъноси унга яқин бўлган битта сўз ёзилади.

Мавзу: Инглиз тили

1. Тил.
2. Мураккаб, муҳташам.
3. Ўқитади, ўргатади, таълиқтиради.
4. Чет тили керак.
5. Хорижий.

“Нима учун?” схемаси муаммонинг дастлабки сабабларини аниқлаш бўйича фикрлар занжири бўлиб, у тизимли, ижодий ва таҳлилий фикрлашни ривожлантиради ва фаоллаштиради.

Мавзу: Чет тилини ўрганиш жараёни

Тонфалаш жадалли. Тонфа – хуусият ва муносабатларнинг муҳимлигини намоён қилувчи аломат. Унда акрятилган аломатлар асосида олинган маълумотларини бирлаштириш таъминланади. Системали фикрлаш, маълумотларни структурага солиш, системалаштириш қўникмаларини ривожлантиради. Тонфа – шарҳлар тузиш, олинган маълумот лавҳаларини бирлаштириш имконини берадиган тонфаларни излашдан иборат. Тонфалар жадал қўринишида расмийлаштирилади. Ғоялар, маълумотлар тонфага мос қилини талаб қилинади. Иш натижаларининг тақдироти.

Мавзу: Чет тилини ўрганиш зарурати

Умумий ўрта таълим мактаблари	Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари	Олий ўқув юрглари	Ўқув режалари ва дастурлари
Республиканинг барча хуудларда чет тилларин, асосан, инглиз тилини ўрганиш умумтаълим мактабларининг биринчи синфларидан ўйин тарқидати дарслар ва озаки нуқх дарслари шаклида; иккинчи синфдан	Хунар таълими муассасаларининг ўқувчилари ва ўқитувчиларини чет тиллар бўйича дарслар ва ўқув-услубий комплекслар билан таъминлаш, уларни	Олий ўқув юргларида айрим махсус фанларин, хуусан, техника ва халқаро мутахассислар бўйича ўқитишнинг чет тилларда олиб бориш	2013 йилнинг 1 майига бўлган муддатда умумтаълим мактабларининг биринчи синфдан бошлаб чет тиллар таълимини улуғсиз жорий этилишини, шунингдек

бошлаб эса, алифбо, ўқиб ва грамматикани ўрнаттиришни босқичча-босқич бошлай.	белгиланган мундарида қайта пайвр этиш, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика мақсадли китоб жамғармасининг айланма маблаглари ҳисобидан бепул амалга оширилади.	таълимнинг барча босқичларида унинг давомийлигини назарда тутувчи умумтаълим мактаблари, ўрта махсус, касб-хунар ва олий ўқув юр்தларнинг янги ўқув режалари ва дастурлари тасдиқлашнинг таъминлаш.
---	--	---

ФСМУ технологияси. Ушбу технологияни мунозарали масалаларни хал этишда, баҳе-мунозарара асосланган дарс машгулотларида ёки ўқув семинар якунида талаба ёки ўқувчиларнинг ўқув машгулотлари ҳамда ўтилган мавзу ва бўлимлардаги баъзи мавзулар, муаммоларга нисбатан фикрларини билиш мақсадида ёки ўқув режаси асосида бирор-бир бўлим ўрганиб тугаллангандан сўнг қўллаш мумкин (8. – Б. 43).

Ф – фикрингизни баён этинг.

С – фикрингиз баённинг сабаби.

М – сабабингизни асословчи мисол.

У – фикрларни умумлаштириш.

Амалий машгулот:

Ф – чет тилни ўрганиш жараёни.

С – чет тилларга ўқитишнинг комплекс тизими, яъни баркамол, ўқимчили, замонавий фикрловчи ёки акловни шакллантиришга, республиканинг жасхон ҳамжамиятига янада интеграциялашувиға йўналтирилган тизим яратилади.

М – таълим тизимининг барча босқичларида чет тилларни узруксиз ўрганишни ташиқла қилиш, айни пайтда, ўқитувчилар малакасини ошириш ҳамда замонавий ўқув-ўстубий материаллар билан таъминлашни янада такомиллаштириш масаласи.

У – замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқитишнинг илгор услубларини жасхон этиш йули билан, ўсиб келатган ёш акловни чет тилларга ўқитиш, шу тилларда эркин сўзлаша оладиган мутахассисларни тайёрлаш тизимини

тубдан такомиллаштириш ҳамда бунинг негизида, уларнинг жасхон циализацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг кўламда фойдаланишлари, халқаро ҳамкарлик ва мулоқотни ривожлантиришлари учун шарт-шароит ва имкониятлар яратиш амалга оширилади.

Олмос технологияси

1. Хар бир жуфтликка тўқсизта жумла ёки ҳикоя солинган конверт берилади ва уларни олмос шаклида жойлаш тоширилади.

2. Энг муҳим маънога эга ҳамда ва кизиқарли бўлган жумла олмоснинг учига жойлаштирилади.

3. Кейинги иккитаси бир хил даражадаги иккита ўрнига қўйилади.

4. Ўртадаки учтаси тўртинчи, кейинги учтаси эса еттинчи даража ҳисобланади.

5. Олмоснинг пастига гуруҳ томонидан муҳим маъноли ва кизиқарли деб топилмаган жумла ёзилади (8. – Б. 110).

Олмос кўриниши

1	2	2	2
4	4	4	4
7	7	7	7
9			

Амалий машгулот:

Узруксиз таълим-тизим принциплари

Мақтабгача таълим Умумий ўрта таълим

Ўрта махсус касб-хунар Олий таълим Олий ўқув юр்தдан кейинги таълим

Кадрлар маълакасини ошириш Мақтабдан ташқари таълим

Онла жамиятнинг бир бўлаги

Биламан, билмайман, билишни хошлаймаман. Ушбу технология воситасида хар бир талаба ёки ўқувчининг янги фан юзасидан дарстача мавжуд илмини билишни ва у билмайдиган ҳамда билишни хошлайдиган мав-зуотларини жадвал ёрдамида аниқлаш орқали ўқитувчи шунга асосан дарсини олиб боради.

Биламан	Билмайман	Билишни хошлаймаман
---------	-----------	---------------------

Чет тилларни ўрганишни таъкид қилишнинг амалиёти тизимини; Замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларида фойдаланган ҳолда ўқитишнинг янги усулларини жорий этиш йўлини	Таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва режалари, дарсқисларни ишлаб чиқиш, шунингдек, таълим жараёнини таъкид этиш учун ётақчи хорижий ўқув марказларини, чет тиллар бўйича халқаро экспертлар ва мутахассисларни жалб этиш; "ZyooNet" тармоғи орқали таълим муассасаларининг халқаро таълим ва билим олиш мавбаларига кириш имкониятларини сезиларли даражада ортириш, унинг ресурс марказини мультимедиа ресурслари, шахсий компьютерлар ва мобиль ускуналар учун иловалар билан бойитиш, шунингдек, инглиз тилида ўқув ва бадиий адабиётлар, ихтисослаштирилган расмлар билан безатилаган газета ва журналларни чоп этиш, уларга махсус руқиялар ҳамда иловаларни	Ўсиб келатган ёш авлодга чет тилларни ўргатиш, шу тилларда эркин сузашга олаётган мутахассисларни тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштиришни; уларнинг яхши циализацияси ютуқлари ҳамда дунё ахборот ресурсларидан кенг куламода фойдаланишларини, халқаро ҳамкорлик ва мулоқотни ривожлантиришларини
--	---	---

Хулоса қилиб айтганда, ижтимоий тараққиёт билан узвий алоқдорликда ривожланиб бораётган фан-техника ютуқларидан самарали фойдаланиш, жамиятдаги шиддатли ахборотлар оқимини қабул қилиш, уларни таҳлил этиш, қайта ишлаш, назарий жиҳатдан умумлаштириш, хулосалаш ҳамда талаба (ўқувчи)га етказиб беришни йўлга қўйиш таълим тизими олдида турган долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Таълим-тарбия жараёнига таълим технологияларини татбиқ этиш юқорида таъкидланган муаммоларни ҳал этишга хизмат қилади

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2012. – 47 б.
2. Каримов И. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Тошкент:

Шарқ, 1997. – 64 б.

3. Каримов И. Баркамол авлод ортуса. – Тошкент: Шарқ, 1999. – 181 б.
4. Каримов И. Юсак малайият – енгилмас куч. – Тошкент: Матлабат, 2008. – 176 б.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2012 йил 10 декабрдаги ПҚ-1875-сон қарори // «Халқ сўзи» гasetasi. 11.12.2012 й., 240 (5660)-сон.
6. Азизқўжаева Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. – Тошкент, 2006.
7. Абдуқўлисов О.А., Рашидов Х.Ф. Касб-хунар педагогикаси. – Тошкент, 2009. – 238 б.
8. Ишмухамедов Р., Абдуқўлисов А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент: Истеъод, 2008. – 180 б.
9. Исакулова Н.Ж., Бақомулдинова З., Махмудова С. Ўқув жараёнида таълим технологияларидан фойдаланиш услуби. Услубий қўлланма. – Тошкент: Фан, 2013. – 48 б.
10. Махкамова М. Педагогик технологиялар. – Тошкент: Фан ва технологиялар, 2012. – 184 б.